

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INNOVATSION
RIVOJLANISH VAZIRLIGI

BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA, INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR

xalqaro ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI

20 сентябрь 2021 йил

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

**“BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFAT VA
SAMARADORLIGINI OSHIRISH: STRATEGIYA,
INNOVATSIYA VA ILG'OR TAJRIBALAR”
MAVZUSIDAGI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI
MATERIALLARI**

**«ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА И ОПТИМИЗАЦИЯ
ЭФФЕКТИВНОСТИ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
СТРАТЕГИЯ ИННОВАЦИИ И ПЕРЕДОВЫЕ ОПЫТЫ
ОБУЧЕНИЯ»
МАТЕРИАЛЫ
МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**“IMPROVING THE QUALITY AND EFFECTIVENESS OF
PRIMARY EDUCATION: STRATEGY, INNOVATION
AND BEST PRACTICES”
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE**

20 sentyabr 2021yil

Buxoro

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёевнинг «Камолот» ёшлар ижтимоий ҳаракатининг IV қурултойидаги нутқи. 1.07.2017 й.
2. Ibragimov X, Sh. Abdullayeva. Pedagogika nazariyasi (darslik). T., «Fan va texnologiya», 2008, 124-bet.
3. Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику / уч. пособие. Пенза, Институт повышения квалификации, 2004. - 171 с.
4. Смелзер Н., Ребенок как личность: становление культуры справедливости и воспитание совести. - М.: Смысл, СПб.: Гармония, 1994.-237 с.

ХАЛҚ ҚЎШИҚЛАРИДА АНОР ПОЭТИК ОБРАЗИНИНГ БАДИИЙ ИФОДАСИ

DOI: 10.53885/edinres.2021.84.61.108

Рустамова Гавҳар Баҳрон қизи

Бухоро давлат университети таянч докторанти

Аннотация. Ушбу мақолада ўзбек фольклоридаги анор поэтик образининг бадиий талқинлари ўрганилган ва ушбу образ билан боғлиқ халқ қўшиқлари таҳлилга тортилган.

Калит сўзлар: ўзбек фольклори, дарахт, анор, рамзий образлар, урф-одат, қўшиқ, ҳосилдорлик.

Аннотация. В статье художественно выражен поэтический образ граната в узбекском фольклоре и научно проанализированы народные песни с этим изображением.

Ключевые слова: узбекский фольклор, дерево, гранат, символические образ, традиция, продуктивность.

Abstract. This article artistically expresses the poetic image of pomegranate in Uzbek folklore and scientifically analyzes songs associated with this image.

Keywords: Uzbek folklore, tree, pomegranate, symbolic images, tradition, productivity.

Халқимиз орасида мевали дарахтлар билан боғлиқ эътиқодий қарашлар жуда узоқ йиллик илдизларга бориб тақалади ҳамда ҳосилдорлик инончлари билан боғланади. Марказий Осиё халқларининг исломгача бўлган эътиқодий қарашлари ва урф-одатларини тадқиқ этган этнограф олим Г.П.Снецаревнинг қайд этишича, мевали дарахтлар ёки уларнинг айрим турлари, мевасининг хусусиятлари рағбатлантирувчи ҳисобланган, кейинроқ ҳосилдорлик рамзига айланган [Снецарев, 2018: 192].

Ўзбек халқ қўшиқларида анор образи, асосан, оила, севги, аёл ва кизлар рамзи сифатида ифода этилади:

Боғим бору боғим бор,
Боғимда анорим бор.
Гулзор оралаб юрган,
Ҳандалак бўй ёрим бор [Гулёр, 1967: 28].

Ёки
Ёрнинг боғи бор экан,
Боғда **анори** бор экан.
Ёлғиз деб кўнгил берсам,
Бўлак ёри бор экан. [Оқ олма, қизил олма, 1959: 28].

Қўшиқда боғ – турмуш, оила; **анор** эса – оилали аёл, она тимсолида қўллангани сезилиб турибди. Шунинг учун кейинги мисраларда лирик қаҳрамон ёлғиз деб гумон қилган севгилисининг турмуши бор, эрли, фарзандли эканлигини билгач, уни ортиқча безовталантиришдан ўзини чекламоқда. Фолклорда қизил ранг кўпинча аёлга нисбат берилади. Шунга кўра, анорнинг ҳам қизил рангда бўлиши, сердоналиги туфайли уни аёл рамзи сифатида қўшиқларга қўшиш қулай. Баъзан анор тутқунликда юрак-бағри қонга тўлган қизлар образини рамзий ифодалашга ҳам кўмаклашади.

Мевали дарахтлар ва уларнинг меваси оддий рамз бўлиб қолмасдан серҳосилликни таъминловчи турли маросимлар билан боғланган [Снецарев, 2018: 192]. Шу боисдан, тўй маросимининг ажралмас қисми саналган ёр-ёрларларда ҳам анор образи фаол иштирок этади:

Катта боғнинг анори,
Уйнинг ёнган фанори,
Ёр-ёро чаҳор ёро,
Синглисига бир салом! [Гулёр, 1967: 182].

Катта боғ – бу келинчакнинг оиласи бўлса, келиннинг синглиси – боғнинг анори, яъни, шу оиланинг аъзоси. Қўшиқда анор орқали хотин-қизлар образи англашаётир. Одатда келинчақлар янги

оилага қадам қўйгач, барча сирларини оиланинг бошқа аъзоларига, ҳатто онасига ҳам айта олмайди. Сингил эса, опа учун сирдош, уни тинглагувчи ҳисобланади. Шу сабабдан ҳам кейинги мисрада фанор уйни ёритгани сингари сингил опа қўнглининг ёритгувчиси сифатида ифода этилмоқда.

Анор эккан жойларим ўйдим-ўйдим,
Қизлар зиёфати деб серка сўйдим.
Ичиб турган чойимни ерга қўйдим,
Нақш олмадек юзларига энди тўйдим [Гулёр, 1967: 176].

Мевалар билан боғлиқ мотивларнинг туб асоси ҳам қадим мифологик дунёқарашга, одам дарахтдан пайдо бўлганлиги, ҳосилдорлик тангрисининг мавжудлиги ҳақидаги тасаввур ва ишонч-эътиқодларга бориб тақалади [Фрэзер, 1983: 139].

Ўзбекларнинг анъанавий дунёқарашларида **анор** – оила, фарзанд ва ҳосилдорлик рамзи. Шунингдек, Анбар онанинг сифатлашларидан бири. А.Мусақуловнинг таъкидлашича, бошқа кўпгина дарахтлар каби анор ҳам культ аҳамиятига эга. Ўзбек халқ кўшиқларида анор поэтик образи ҳам ўзига хос ўрин эгаллайди [Мусақулов, 2010: 206]. Қуйидаги кўшиқда ҳам анор образи анъанавий муҳаббат ва оила рамзи бўлиб келаётганини кузатиш мумкин:

Анори дона-дона,
Ишқингда мен девона.
Гул сайлига келганда,
Қилма мени бегона.
Яна,
Анори дона-дона,
Ишқингда мен девона.
Девонанинг жойлари
Ёр ясаган гулхона.¹

Сайлларда, йигит ва қизлар ўртасидаги айтишувларда ҳам анор образи фаол иштирок этади:

Олти қизнинг ичида отинг Анор,
Нақш олмадек юзингдан қонлар томар.
Нақш олмадек юзингдан ўпич берсанг,
Ўз тенгимнинг ичида қўнглим қонар [Гулёр, 1967: 87].

Қуйидаги кўшиқ эса яратилиш даврига кўра бирмунча замонавий бўлиб, халқимиз турмуш-тарзига янги техникаларнинг кириб келиши боғда анорнинг гуллагани сингари қувончли ҳодиса эканлиги таъкидланмоқда:

Боғимга экдим анор,
Шода-шода гуллади.
Ўргилай трактордан,
Даламда гуриллади.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, анор билан боғлиқ эътиқодий қарашлар жуда узоқ йиллик илдизларга бориб тақалади ҳамда, асосан, ҳосилдорлик инончлари билан боғланади. Анорнинг, умуман, дарахтларнинг инсонга айланиши ёки ҳаётнинг дарахтдан бошланиши ҳақидаги афсоналар нафақат ўзбек халқ оғзаки ижодида, балки дунё халқлари фольклорида ҳам учрайди. Халқ кўшиқларида учрайдиган анор образи севги-муҳаббат, оила, фарзанд, ҳосилдорлик ғояларини ўзида акс эттиради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Алавия М. Ўзбек халқ кўшиқлари. –Т.: ЎзФА «Фан» нашриёти, 1959. – 315 б. – Б.28.
2. Гулёр. Фарғона халқ кўшиқлари. Тўпловчи Ҳошимжон Раззоқов. –Тошкент: Ғафур Ғулом, 1967. –248 б.
3. Мусақулов А. Ўзбек халқ лирикаси. – Т.: Фан, 2010. – 307 б.
4. Снецарев Г.П. Хоразмликларнинг мусулмонликдан аввалги маросим ва урф-одатлари. – Урганч: УрДУ ноширлик бўлими, 2018. – 332 б. –Б.192.
5. Фрэзер Д.Д. Золотая ветвь. 2-изд. – М.: Политиздат, 1983. – С.110-139.
6. Рустамова Г. Б. HISTORICAL-MYTHOLOGICAL BASES OF IMAGES ASSOCIATED WITH TREES IN FOLKLORE.

¹ Гулёр. Фарғона халқ кўшиқлари. Тўпловчи Ҳошимжон Раззоқов. –Тошкент: Ғафур Ғулом, 1967. –Б.87.

95. Safarov F. S.	Boshlang'ich sinf darsliklaridagi notanish so'zlarning xususiyatiga bog'liq ravishda ularni tushuntirish usulini tanlash	197
96. Shanasirova Z. Yu.	Barkamol avlodni shakllantirishda boshlang'ich sinf o'quvchilarini mehnatga tayyorlash shart-sharoitlari	198
97. Rasuleva N. Z.	Boshlang'ich sinf darslari samaradorligini oshirishda o'yin ta'lim texnologiyalarining ijtimoiy-pedagogik mohiyati	200
98. Ne'matova D. B.	MTT da sahnalashtirish faoliyatini tashkil qilish	202
99. A.K.Matmurodov	Umum ta'lim maktablari matematika fanini o'qitishda axborot texnologiyalarning o'rni	203
100. Abdullayeva M. Dj.	Maktabgacha ta'lim yo'nalishida ma'naviy tarbiya masalalari	205
101. Saidova D. A.	O'qituvchi faoliyatida psixologik bilimlarning ahamiyati	207
102. Ibragimova D. J.	Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarda adabiy tushunchalarni shakllantirish metodikasi	208
103. Турдиева Н.С.	Аждодлар меросида ўқувчиларнинг ўқув-билиш фаолиятига кадрият сифатида муносабатини шакллантиришга оид қарашлар	210
104. Элибаева Л. С.	Бошланғич синфларда бўш ўзлаштирувчи ўқувчилар фаоллигини ошириш	212
105. Ashurova Z. M.	Pedagogning fasilitatorlik faoliyati - ta'lim sifatini kafolatlash omili	213
106. Nusratova H., Tursunova Z.	Boshlang'ich ta'limda sinfdan tashqari o'qish darslarining o'qitilish holati	215
107. Ismatullaev M.	Thematic classification of children's folklore games	218
108. Safarova N.O., Farhodova N.	Boshlang'ich sinflarda topishmoqlarni o'rganish masalalari	220
109. Xolmatova S.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarining intellektual-ma'naviy dunyoqarashni shakllantirishda kitobxonlik madaniyatining pedagogik imkoniyatlari	222
110. Nusratova H. Ikromova N.	Ertak janri orqali o'quvchilarni ma'naviy barkamol inson ruhida tarbiyalash	224
111. Пардаев Б. Ў.	Бошланғич синф ўқувчилари ижтимоийлашувини таъминловчи педагогик таъсир чоралари	227
112. Рустамова Г. Б.	Халқ кўшиқларида анос поэтик образининг бадий ифодаси	229
113. Saidova M.J.	Boshlang'ich sinflarda axborot texnologiyalari nazariyasiga asoslangan holda ta'lim sifatini oshirish	231
114. Файзуллаев М. Б. Юлдашев Б. Н. Шарапова Н.	Целебный родник Бухары.	233
115. Ro'ziyeva M. Salixova L.F.	Yo., O'quvchilarga ijodiy tafakkurni rivojlantirishda xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish	234
116. Qayimov Laziz	Boshlang'ich sinf matematikasida miqdor tushunchasini o'rgatish	237
117. Turdiyeva Turobovna	Go'zal Boshlang'ich sinflarda zamonaviy ta'lim texnologiyalardan foydalanish – ta'lim sifati kafoloti	238
118. M.O'rinova	Oxunjon Safarov ijodida ijtimoiy muammolar talqini	240
119. Muxtorova F. I.	Irsiy kasalliklar va ularning o'ziga xos xususiyatlari	241
120. Jalilov B.X.	Uzluksiz ma'naviy tarbiyada oilaning o'rni	243
121. I.E.Davronov E.S.Muhiddinova	Boshlang'ich sinf darslarida o'qish darslarda interfaol metodlardan foydalanish	245
122. T.Sh.Ergasheva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarni matn tuzishga o'rgatish yo'llari	247
123. Norova N. B.	Usmon Qo'chqor lirikasida muhabbat mavzusining talqini	248
124. Shokirova M. Istamova Sh.M.	Boshlang'ich sinf o'quvchilarini adabiy ertaklar yordamida insoniy fazilatlar ruhida tarbiyalash	250
125. Курбанова Г.	Пришвин ижодида бола тарбияси	251
126. Isломов D.	Мақтаб о'қувчиларни тарбиялашда фитрат ма'рифатпарварлик қарашларининг аhamiyati	252
127. Amonov U., R.Tohirova	O'quvchilarning bog'lanishli nutqini rivojlantirish vositalari ko'lami	254
128. Amonov Salohiddinova M.Q.	U.S., O'qish darslarida maqol janridan foydalanish usullari va ahamiyati	255
129. Sherbekova G. Y.	Buxoro nikoh to'yi qo'shiqlarida chimildiq marosimi udumlari ifodasi	257
130. Худойкулова М.А.	XX асрнинг 70-йилларида баҳс-мақоланинг тараккиёти	258
131. Раҳмонова З.	Халқ оғзаки ижодида муршид ва мурид образининг асослари	262
132. Саидова Р.	Маломатийлик тариқи ва Алишер Навоий ижодиёти	266
133. Olimova A.	Мақтабда қaysi бадий адабийотларни о'қishни tavsiya etish kerak?	270
134. Istamova Sh.M Yu.M.	Kichik maktab yoshidagi bolalar tarbiyasida maqol va masalning o'rni va ahamiyati	274